

בל נרמה את עצמנו ביחס לעסקה לסיום המלחמה בעזה

עזר גת | 12 ביוני, 2025 | גיליון 1995

שוב עומדת שאלת המשך המלחמה ברצועת עזה במרכז המחלוקת הציבורית, כשהיא כרוכה לבלי הפרד בשאלת החטופים הנותרים שבידי חמאס. חילוקי דעות והערכות ביחס לעתיד, שהוא תמיד פתוח, לפחות בחלקו, הם לגיטימיים. כך גם ביחס להבדלים ערכיים שבבסיס קבלת ההחלטות, אשר ביחס אליהם לא יכולה להיות הכרעה אובייקטיבית – רק הכרעה לגבי מה מאמצים ומה לא, לאחר ששוקלים את כל האפשרויות וההשלכות, העובדתיות והמוסריות. לא קיים ביטחון שיש בשלב זה תוחלת להמשך המערכה ברצועת עזה – מדינית וצבאית – וייתכן שמדינת ישראל נקלעה למצב של lose-lose. ועם זאת, לפני קבלת החלטות קשות, הכרח שלא נעשה לעצמנו הנחות ולא נרמה את עצמנו בהערכותינו את האפשרויות העומדות על הפרק ביחס לעסקאות המוצעות לסיום המלחמה.

העמדות לגבי המלחמה והתנאים לסיומה, כפי שהן רווחות בשיח בישראל, חופפות במידה רבה השתייכות פוליטית. לפיכך, בצד הביקורת שמותח מאמר זה על הנחות היסוד הנשמעות ביחס לעסקה לסיום המלחמה ברצועת עזה, יודגש שבראית החתום עליו, השיח ההולך ומתפשט משולי הממשלה הנוכחית למרכזה גורם נזק אדיר לישראל. הקריסה במצבה של ישראל באירופה נובעת ישירות מכך, בנוסף להיותה קשורה בתגובה האירופית למדיניות ממשל טראמפ. גם בזירה הפנימית, הקואליציה והחשדות המוצדקים ביחס למניעה – האידיאולוגיים והאישיים-אופורטוניסטים – גורמים נזק אדיר, המשליך על הוויכוח לגבי המלחמה והתנאים לסיומה בשיח הציבור והמחנאי. כולנו חדורים מחויבויות רגשיות, ערכיות ופוליטיות עמוקות, שמשפיעות, בדין, על עמדותינו בסוגיות הנידונות. אבל הערכת העובדות המשווערות, לכאן ולכאן, אסור שתהיינה משועבדות למחויבויות אלו.

טענות המושמעות בעד העסקה

"התוכנית המצרית". הסיכוי שחמאס יתפרק/יפורק מנשקו במסגרת יישומה כנראה לא קיים. גם אין בתוכנית זו דרישה כזאת, שכן מדינות ערב שאימצו אותה מודעות היטב לגבולות המציאות. למרבית המזל, רעיונות שהועלו בעבר לגבי כניסת כוחות ערביים לרצועה ירדו כנראה מן הפרק. מדינות ערב לא היו מכניסות את ראשן למיטה החולה של עזה, לא היו

נלחמות בחמאס בהיעדר מוחלט של לגיטימציה לכך בדעת הקהל שלהן, ורק היו מונעות מצה"ל מלהילחם בו מעל לראשן. לכוחות פלסטינים של הרשות הפלסטינית ודומיהם אין יכולת להילחם בחמאס, וגם לזאת הם מודעים היטב. מאז תחילת המלחמה דגל כותב שורות אלה בעמדה ישראלית הצהרתית להכניס את הרשות לרצועה ב"יום שאחרי" – מה שהיה משפר לאין שיעור את מצבה הבינלאומי של ישראל. אולם לשליטה פלסטינית שאינה חמאסית ברצועה יש סיכוי רק אם חמאס יוחלש עוד משמעותית. לאור זאת, אין בהכרח סתירה בין המבצע הצבאי שמובילה ישראל ברצועה ל"תוכנית המצרית" – שניהם דרושים כשני צידי מלקחיים, כשהאיום הצבאי התלוי באוויר וביצועו המתגלגל עשויים להכשיר את הקרקע לשליטה פלסטינית שאינה חמאסית ברצועה.

"ניתן יהיה למנוע חזרה על מחדל ה-7 באוקטובר גם אם חמאס יבנה מחדש את כוחו" (כפי שיש להניח בסבירות גבוהה שיקרה, תוך השתלטות של חמאס על חלקו בסיוע הבינלאומי שיזרום לעזה). יתכן שכך. אבל חוץ מחזרה על ה-7 באוקטובר ומשמעויות נוספות שיוודעו לשיקום כוחו של חמאס קיים גם איום הרקטות שחמאס יחדש – כמרתיע וכמטריד. למישהו יש ספק לגבי תגובת הציבור הישראלי עם חזרת המצב לקדמותו באזור עוטף עזה וברחבי ישראל? נסיגת ישראל בתנאים אלה תיתפס ככישלון מהדהד.

"אין תוחלת להמשך המלחמה עד הריגת החמאסניק האחרון". אכן אין. יעד זה אינו אפשרי להשגה, וזו לא המטרה. המטרה היא החלשת החמאס עוד, הריגת המירב משארית מערכת הפיקוד שלו ופירוק נוסף של מסגרותיו ותשתיותיו לרמה שתאפשר את שבירת שליטתו בפועל ברצועת עזה. בחודשים האחרונים חיסל צה"ל את מוחמד סינוואר ובכירים סביבו, ויש לתת סיכוי ממשי לניסיון הקריטי המתבצע בימים אלה בשטח לנתק את שליטת חמאס על האספקה הנכנסת לרצועה. בהקשר זה יש סימנים ברורים להתרופפות שליטתו של חמאס בשטח. אין להרפות מאחיזת חנק זו על חמאס. אם ישראל תיסוג מהרצועה ולא תהיה נוכחת בשטח יש לצפות שחמאס יחדש את שליטתו באספקה ובשטח עצמו. חזרת האספקה למתכונתה הקודמת היא אכן אחד מתנאיו המפורשים לעסקה. כל מי שמאמין בעסקה שהחמאס הוא צד לה צריך לתת על כך את הדעת.

"חמאס מוכן לוותר על השלטון ברצועה". יש לדייק: חמאס מוכן אכן לוותר על השלטון האזרחי ברצועה. הוא לא מוכן לוותר על השליטה בפועל, שאותה הוא מממש באמצעות כוחו הצבאי. זהו הבדל של שמיים וארץ, שיש המטשטשים אותו.

"מעולם לא הכרענו את אויבינו במידה שרוצים להשיג בעזה". לא נכון. ישראל הכריעה את האנתיפאדה השנייה בגדה המערבית והביאה להחלפת משטר ערפאת והקו האסטרטגי שלו בזה של אבו מאזן – כשכוחות הביטחון של הרשות, על כל חסרונותיו של מנהיגה ומגבלותיהם הידועות שלהם עצמם, פועלים בשיתוף פעולה משמעותי עם ישראל. אין פרוש הדבר "ניצחון מוחלט", שהיא סיסמה פוליטית, אלא שינוי של ממש במציאות השלטונית והצבאית בעזה.

"ההסדר המוצע בעזה דומה להסדר שהשגנו מול חיזבאללה בלבנון". חיזבאללה מייצג כידוע אחת מארבע העדות בלבנון, ששלוש מהן מנצלות את היחלשותו. החברה הפלסטינית לא מחולקת כך, וגם מעמדה ביחס לסכסוך עם ישראל אינו דומה לזה של השיעים בלבנון, שעיקר עניינם בפוליטיקה הלבנונית הפנימית. בנוסף, המנהרות ברצועה מהוות בעיה מיוחדת וקשה שלא קיימת בלבנון עקב סוג הקרקע השונה. בלבנון, הפצצות מהאוויר על פי מודיעין מדויק אכן השמידו ומשמידות את מטרות חיזבאללה. ברצועת עזה, האויב הנעלם מבוסס כולו בתת-קרקע. ברגע שנצא מהרצועה הוא ירכוש במהירות רבה חסינות בפועל מפני פגיעה ממשית.

"מה שלא הצלחנו להשיג בעזה צבאית בשנה וחצי כנראה שכבר לא ניתן להשיג". שנתיים חלפו מפרוץ האנתיפאדה השנייה ועד שמבצע "חומת מגן" יצא לדרך, ועוד שנתיים עד שהאנתיפאדה דוכאה סופית. וכל זאת, כאז כן היום, מול קהילה בינלאומית עוינת ברובה, ועם מעצורים אמריקאים משמעותיים לפעולה. הרמטכ"ל העריך לאחרונה שהפעולה הצבאית הישראלית העצימה ברצועה תארך כחודשיים. נקווה שכן. תוצאות הפעולה ושבירת אחיזת חמאס באספקה עשויות אכן להכשיר את הקרקע לכניסת ממשל פלסטיני לא חמאסי לרצועה, שבהכרח יצטרך להיתמך בכידונים ישראליים, כמו בגדה. כל סיום אחר למלחמה יביא להתאוששות חמאס ולחזרתו לשליטה ברצועה.

שאלת החטופים הנוראה

הדיון בעמדה הישראלית ביחס לשאלת החטופים הטראגית והשורפת הפך לטאבו. מוסכם שיש לעשות מאמצים עליונים ולשלם מחירים גבוהים כדי להביא לשחרורם. אבל כל דיון מעבר לכך לאורך המלחמה מושתק בקריאות "עכשיו" ו"בכל מחיר". ובכן, אף מדינה – כולל ישראל – לא באמת יכולה לשלם "כל מחיר", ויש לה שיקולים קיומיים אחרים ולא פחות קריטיים, כולל בחשבון הדמים.

ב-7 באוקטובר נחטפו לעזה 251 איש, שחלקם כבר היו מתים. לפני ובזמן העסקה הראשונה שוחררו 85 חטופים ישראלים חיים + 24 זרים חיים. שמונה חטופים חיים נוספים שוחררו על ידי צה"ל לאחר מכן, 28 חטופים חיים שוחררו בעסקה השנייה, וחטוף אחד שוחרר כמחווה של חמאס לארצות הברית ולנשיא טראמפ. סה"כ שוחררו 136 חטופים חיים. כיום נותרו בעזה 20 חטופים חיים, כלומר, 85 חטופים נהרגו – חלקם במהלך החטיפה וחלקם בזמן המלחמה, על ידי שוביהם וכתוצאה מפעילות צה"ל ברצועה.

החטופים הם הנכס הגדול ביותר שבידי חמאס והיום הם הערובה לקיומו, והוא התכוון ומתכוון למצות את יתרונו זה עד תום ולגבות עבורם את המקסימום. המקסימום – זה היה צריך להיות ברור מההתחלה – פירושו היה כל האסירים הביטחוניים המוחזקים בישראל, כעשרת אלפים איש, כולל מבצעי טבח ה-7 באוקטובר. זה היה המצב לפני הכניסה הקרקעית של צה"ל לעזה,

ובשלבים הראשונים של המערכה. לא נתייחס במסגרת זו להשפעה הוודאית של שחרור ההמוני אז במאות אוטובוסים צוהלים על דעת הקהל הפלסטינית והערבית ברחבי המזרח התיכון, שהייתה שיכורה מהצלחת ה-7 באוקטובר ואחווה באש ג'האדיסטית. נציין רק ששחרורם, כולל אלפים שהיו השאור שבעיסה של חמאס וארגונים אחרים – הנהגתו וויתקי המאבק שבו – היה מחזק באופן מסיבי את מערכי חמאס בעזה ומעצים מאוד את מחיר הדמים של ההתקפה הישראלית. בל נטעה, סינוואר לא היה מתפשר על כלום. כל הקלפים היו בידיו לפני הפלישה הישראלית לרצועה.

נשמעת הטענה שכל אלה הן ספקולציות – ברי לעומת שמא – ושאינן לדעת מה היו תוצאות עסקה כזאת מבחינת מחיר הדמים. זאת, כאילו אין בסיס אמפירי מובהק לתשובה: התרת כל רסן התחילה עם עסקת ג'יבריל ב-1985, שבמסגרתה שוחררו 1,151 אסירים פלסטינים תמורת שלושה שבועי צה"ל. את תוצאותיה סכמו זאב שיף ואהוד יערי כדלקמן (הציטוט מספרם **אינתיפאדה**, ירושלים ותל אביב: שוקן, 1990; בויקיפדיה):

"עסקה זו רוקנה כמעט את בתי הכלא מאסירים ביטחוניים ושלחה בחזרה לתוך השטחים מאות פעילים מאומנים ובעלי הכרה. אין עוד ספק, שמשוחררי העסקה ההיא (שכונתה בשם הצופן "זמירות חדשות") שיחקו תפקיד מרכזי באינתיפאדה. לפי הערכות מוסמכות יותר משליש מביניהם חידשו את פעילותם במחתרת בצורה זו או אחרת בתוך שנה בלבד ממועד יציאתם לחופשי. רוב הנותרים נכנסו לפעולה כמעט ללא שהיות עם פרוץ גל המהומות הראשון."

בעסקת שליט, 2011, שוחררו 1,027 אסירים פלסטינים, כולל סינוואר, תמורת גלעד שליט. לא רק שמדינת ישראל שילמה בריבית דריבית רצחנית על עסקאות אלו – חטיפת ישראלים הפכה זה מכבר ליעד המרכזי של ארגוני הטרור.

יש האומרים: "את אלפי המשוחררים הפלסטינים נהרוג כפי שהרגנו בעסקאות קודמות בעבר". אכן הרגנו רבים מהם, אבל לא לפני שמשוחררים אלה הרגו ישראלים במאות ובאלפים בעקבות עסקאות ג'יבריל ושליט.

המתנגדים לעסקאות הצביעו על התופעה הפסיכולוגית שלפיה השמות והפנים הידועים של החטופים מאפילים לחלוטין על האנונימיות חסרת הפנים של הרבים שיהרגו בהמשך – שגם להם יש הורים, בני ובנות זוג וילדים. ואכן, מרבית התומכים בעסקה "בכל מחיר" מתעלמים לחלוטין מהרקורד הזה ומהשלכותיו. מעטים ביניהם סבורים כנראה, בהכרה מלאה, שגם אם זהו אכן חשבון הדמים, חובה מוסרית לקבלו. עם חשבון ערכי כזה לא ניתן להתווכח – יש רק להחליט האם להיות שותפים לו.

פלישת צה"ל לרצועת עזה הביאה את חמאס להתפשר דרסטית על מספרי המשוחררים הפלסטינים בעסקה הראשונה והשנייה. אבל לפני שבירתה של הפסקת האש השנייה הספיק חמאס להצהיר שבעסקה השלישית (שלב ב') יהיו מפתחות חדשים לשחרור חטופים, ונקב

במספרים של 200 עד 300 אסירים פלסטינים לכל חטוף – כלומר סה"כ 4,000-6,000 אסירים פלסטינים. כשדחה את הצעתו האחרונה של שליח הנשיא טראמפ, סטיב וויטקוף, ציין חמאס בין היתר שמספר המשוחררים הפלסטינים הנקוב בה – 125 אסירי עולם ו-1,111 מחבלים מעזה, תמורת 10 חטופים ישראלים, מחצית מספר החטופים שנותרו בידיו, קטן מדי.

אין לדעת עד כמה חמאס היה ויהיה מוכן להתפשר על מספרים אלו במסגרת משא ומתן. אבל מכיוון שהחטופים הם הקלף העיקרי שברשותו, אין לו תמריץ להתפשר. להיפך, הוא מעוניין למשוך את המשא ומתן עד אין קץ, לעמוד על פינוי כל הרצועה והפסקת המלחמה בערובות בינלאומיות, ולהבטיח את הישרדותו כשליט בפועל ברצועה, מעמד שגם יבטיח לו גישה למבול הסיוע הבינלאומי שיגיע אליה. מרגע שהחטופים הם המוקד הבלעדי של הדיון, חמאס הוא הקובע את הכללים. ואכן, מאחר שלא רק 251 או 20 חטופים, אלא כל מספר נכלל "בכל מחיר", יש חשש שחמאס ישאיר בידיו מספר מסוים של אסירים כחזרבה לכל טווח נראה לעין.

יש היום רוב ברור ומוחלט בציבור הישראלי לעסקת שחרור החטופים הנוותרים, כאילו בכל מחיר. אך ספק אם הנכונות הזאת תישאר בתוקף לאחר שיתבררו מחיריה הכוללים האמיתיים. מה שנראה ברור הוא, שאם וכאשר כתוצאה מהעסקה יחזור חמאס לעמדת השליטה בעזה, ישקם את מערכיו ויחדש את ההטרדה וההרתעה הטילית מול ישראל בעוטף הרצועה ומעבר לו – לא בהכרח אפילו את איום הפלישה המסיבית – שום ממשלה, קל וחומר ממשלת מרכז-שמאל, לא תוכל לשרוד את תגובת התסכול והזעם הציבורי על כך שחזרנו כביכול לאותה נקודה.

יש לקוות, גם אם אין לכך וודאות, שהמשך הלחץ הצבאי המסיבי ברצועה יאפשר עסקת חטופים נוספת בתנאים המקובלים על ישראל, ואולי אף את הסכמת חמאס לעזיבת הנהגתו וחלק גדול מלוחמיו את הרצועה. מה שאין לאפשר הוא חזרת חמאס לשליטה בעזה וקימום מערכיו.

נחדש את הלחימה אחר כך?

"תמיד נוכל לחדש את הלחימה/מלחמה אחר כך" – וזאת אומרים הסבורים שישראל הגיעה לקצה המוחלט של יכולתה להמשיך את המלחמה, הן מבחינה בינלאומית והן פנימית. ובכן, האם נוכל להתחיל הכל מחדש מבחינה בינלאומית ופנימית לאחר שהחמאס יחדש את מערכיו וימלא את שורותיו? האם נשלם ונוכל לשלם את כל המחירים שוב מההתחלה? באמת? נכבוש את רצועת עזה מחדש? הצטמצמות בהפצצות אוויריות ובפשיטות קרקעיות תניב תוצאות דלות ביותר לנוכח גורם התת-קרקע האדיר ברצועה, שחמאס, מתקניו וסדנאותיו יעלמו במרחביו.

כל זאת מעמיד את ישראל בפני דילמות קשות ביותר, מדיניות וצבאיות, שאסור לטשטש אותן. לא ברור כמה חופש פעולה צבאי תאפשר לנו המערכת הבינלאומית – בעיקר טראמפ וממשלו, שעד כה, כמו הממשל הקודם, עמדו על פרוק של חמאס מנשקו, וגם מדינות האיחוד האירופאי. בלי אירועי 9/11 והשינוי שבא בעקבותיהם בעמדה האמריקאית, אין לדעת כיצד הייתה מסתיימת האנתיפאדה השנייה. גם יכולותיה של ישראל להמשיך לפרק את חמאס ולדכא את שליטתו בשטח ובאספקה הנכנסת לרצועה עומדות למבחן. ולקרע הפוליטי-מחנאי בישראל יש השפעה פטאלית על היכולת לנהל את המלחמה. אבל יציאת צה"ל מהרצועה בשלב זה תביא כמעט בוודאות לחזרת חמאס.

השילוב שבין "בדרך להשמדת חמאס נשמיד כל מה שנותר מעזה", כפי שגורס השר בצלאל סמוטריץ', ו-"מטרתנו להשתלט על עזה ולהביא למימוש החזון של הנשיא טראמפ", לדברי ראש הממשלה בנימין נתניהו, גורם וימשיך לגרום אסון של ממש ומפולת, גם בזירה האזורית והבינלאומית וגם בתוך החברה הישראלית. יש להניח, שנתניהו מבין שלא יהיה טרנספר ולא יהיו התנחלויות בעזה, וגם את המחיר, החיצוני והפנימי, של הכרזות אלו. אבל הוא ממשיך לשחק את המשחק כשמטרתו הברורה היא להשאיר לקיצוניים בקואליציה תקווה שבסוף הם ישיגו את מבוקשם. לכן, לא נראה שממשלת ישראל הנוכחית מסוגלת להתנתק מהרטוריקה הזאת ולעומת זאת להציב שלטון פלסטיני ברצועה כיעד הסופי של המלחמה – שני מהלכים שלובים שהינם הכרחיים להשבת מידה של לגיטימציה עולמית לפעולה הצבאית.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט